

"90 YILDAN SEÇMELER,,

**DÜNYANIN KOOPERATİFÇİLİK
GELİŞMELERİ KARŞISINDA
KOOPERATİFÇİLİK ÜLKÜSÜ
BİZDE NİÇİN YERİNDE SAYIYOR.**

Karınca Postası
Karınca,

Aralık 1946, Sayı: 120, S. 5-9.

Yazan: Muhip Cihat ANI

Yurdumuzda Kooperatiflerin gelişmeğe başladığı Cumhuriyet devrinde gerek zirai, gerek küçük Sanat ve gerekse diğer çeşitli Kooperatif birleşmelerinin harp yılları içinde gösterdikleri yararlı/faydalarını hepimiz gördük. Bu toplulukları meydana getiren ortakların birleşme sebeplerini incelediğimiz zaman ya kredi temini veyahut ilk maddelerinin Hükümet kanalıyla ilde edilmesi amacından ileri geldiğini kesin olarak tahmin, etmek güç bir iş değildir.

Harp bitti. Savaş yılları içindeki güçlüklerden her birinin günden güne çözüldükleri ve zorlukların gittikçe ortadan kalkmağa başladıkları bir devreye girerken, kooperatifçilik ileri hareketlerinin gevşemeğe başladığına ve ortakların kooperatiflerle ilgilerinin her gün bir parça dala azaldığına şahit oluyoruz.

Bu olaylar bize ortakların yeter derecede kooperatif ülküsüne sahip olmadıklarını göstermektedir. Dünyada bir kül halinde mütalâa olunmaya başlandığı bu İkinci Dünya Harbi sonunda, bizden yüzlerce yıl önde bulunan milletlerin yapıları tecrübeleri yeniden tekrar ederek muvaffakiyetsizliklerle karşılaşmağa ne zamanımız ve ne de dünya olayları müsaittir.

Biz, bütün milletleri en kestirme yoldan medeniyet güneşine götüren, öz benliğimize ulaşacak yolları seçerek, bu yollardan durmaksızın daima ileri doğru atılmak, yorulmadan amacımıza varmak zorunda bulunuyoruz.

Kooperatif ülküsünün dünya milletleri içinde inanılmayacak kadar büyük olağanüstü hadiseler yarattığını, daha ileri giden milletlerde de bacaları Göklere yükselen endüstri kartel ve tröstlerine meydan okudukları, bizzat üretim alanına geçerek en temiz, en iyi ve en ucuz çoğaltım maddelerini meydana getirdiklerini türlü yayınlarda görüp okuyoruz.

Bütün bu olaylar tek bir atasözünün tahakkukundan başka bir şey değildir: birleşmeden kuvvet doğar. Yükselen bütün milletleri incelersek, hepsi de kooperatif ülküsü ile birleşmiş,

kaynaşmış, millette ekonomik bütünlüklerini sağlayarak kendilerini yabancı boyunduruğundan kurtarmış ve iktisaden yedilen, sömürülen bir varlık olarak değil, hadiselerle vakıalara hâkim olarak yaşamak kudretini bizzat doğurmuşlardır.

Daha dün öz varlığımızı müdafaa uğrunda bütün yoklukları içinde bulunmaklığımıza rağmen Dünyanın üzerimize yağdırdığı gülle, kurşun, kayz, kişi tufanlarına karşı koyarak benliğimizi korumuş, tarihler boyunca esarete boyun eğmemiş akalanlı Türk atalarımız mirasçısı olduğumuzu ispat ederek, egemenliğimizle yaşamağa hak kazanmış bugünkü Türk Vatanının biz çocukları milli mücadeleden beri başardığımız devrimler yanında, iktisadi kalkınmada giriştiğimiz kooperatifçilik hareketinde niçin çağdaş milletler gibi kuvvetli bir sıçrayışla amaca bütün hızımızla ulaşamıyoruz?

Samsun istihlâk Kooperatifi İdare Heyeti Başkanı M. Cura'nın teklifi ve Lise Müdürü Bay Ruhi Turfan'ın takdire değer çalışmalarıyla öğrenciler arasında Kooperatif konusu üzerinde açılan bir yarışmada üçüncülüğü kazanan, yeni yetişmesine rağmen yarının büyük bir Kooperatifçi namzedi olacağı kanaatini veren lise altıncı sınıfından 723 no'lu Hasan Öztürk'ün 117 Sayılı Karınca'da yayınlanan yazısında, kooperatifleri son asrın en büyük bir müjdecisi ve Cumhuriyetimizin Cumhuriyetçikleri olarak vasıflandırması ve Türk Milletinin realitesini çok derin bir anlayışla sezindiği göstermesi ve bu güne kadar hiç bir şekilde kölemenliği kabul etmemiş olan Türk geleneğine en uygun, sosyal, ekonomik birleşmelerin tam bir egemenliğine sahip, Kooperatif toplulukları olduğunu küçücük ruhunda çok büyük bir iman taşıdığını göstermesi bizi sevindiren bir hadisedir.

Küçücük bir öğrencinin ruhundan doğarak bizlere anlatmak ve ifade etmek istediği hakikati bizim de derin bir ilgi ile ele alarak yarının büyükleri ve bizlerin yerine kaim olacak geleceğin hayat adamlarına, bugünkü faaliyetlerimizin tam kemaline getirmiş olarak teslim etmek vazifesiyle mükellef bulunduğumuzu unutmamaklığımız lazımdır.

Aradan çok geçmedi. Harbin en buhranlı devrelerinde yaşarken 29.01.1944 tarihinde Birleşik Amerika Kooperatifler Birliği (Cooperative League of the United States) Avrupa, Asya, Amerika kooperatiflerini harp sonrası Ekonomik nizam içinde çalışmalarını sağlamak için radyolar ve telgraflarla toplantıya çağırdı.

Washington'da toplanan yirmi milletin mümessillerine Amerika Kooperatifleri Birliği Umumi Kâtibi Bay E. H. Bowexs bir dünya Kooperatif Birliğinin teşkilini tavsiye ederken, hususi tekelcilik gibi siyasi bürokrasinin de muvafık olmadığı ekonomik olaylarda tek hal çaresi ve milletleri genliğe götürecek biricik yolun Kooperatifçilik sistemindeki iktisadi demokrasi yolu olduğunu belirtmekle beraber Birleşik Milletler topluluğunda bu ekonomik durumu yaratabileceklerine ve diğer Milletlerin de ayrı, yoldan yürümelerine yardım edebileceklerine inandığını katıyetle söylemiştir.

Bu toplantıda söz alan İsveçli Molin Kooperatif teşekkülleri muvaffak olduğu İsveç'in, savaştan sonra Milletlerarası Ticari gelişmelerde sağlam dayanaklar içinde diğer milletlerle sıkı bir iş birliği yapacağını açıklamış ve konferans Reisi Bay Gowden Kooperatif Komitesinin yeni dünya ekonomisi temellerinden biri olacağını, Toptancı müstahsil ve tevzi ediciler tarafından idare edilecek olan Komitenin çalışmaları ekonomik istihsalin bütün alanlarını karşılayacağını, hatta Texas'da (Birleşik Amerika'da bir eyalettir) milletlerarası bir petrol tasfiyehanesi kurulmasının düşünüldüğünü, bundan başka Sovyet Rusya gibi büyük iktisadi bir devletin bile ithalatın önemini anlaması hasebiyle Milletler arası teşkilâta katılmak zorunda kalacağını söylemekle beraber, Harp sonrası iktisadiyatında büyük, küçük bir çok memleketleri bar içinde çektikleri ıstırapları uzatan korkunç ticari mücadeleleri önlemek için de yegâne çarenin Kooperatifçilik olduğunu ileri sürmüştür.

Bu konferans olaylarını neşreden Journal De Geneve'de yazarı E. M. Buperres de İsveçliler, Kooperatifçilikten esinli (mülhem) olan bir hal suretine bel bağlayarak bunu çözmek için elimizden geleni yapmalıyız demiş. Belki küçük Memleketler için bunun, yegâne kurtuluş çaresi olacağını ve çünkü Harbin serbest bırakacağı büyük ekonomik kuvvetlerin gücü altına alınmak imkânını verecek tek yolun Kooperatifçilik sistemi olduğunda ısrarla durmuş ve henüz amaca ulaşmak için çalışan Milletlerin faaliyetlerini bu konu üzerinde toplamalarını tavsiye etmiştir.

Bu olaylar bize gösteriyor ki, milli ekonomik kalkınmamız ve milletlerarası iktisadi mazhariyetlerin de temini için Yurdumuzda Kooperatifçilik sistemine tam hızının verilmesi ve bu yoldan ilerlenmesiyle mümkün olabilecektir, Bu gün Yurdumuzdaki Kooperatifçilik tesanüt ve ileri fikrinin uykuda olduğunu söylemekle hakikati çiplaklığıyla ortaya koymuş oluruz.

Buna karşı bugün memleketimizde Cumhuriyetin gürelemesi (feyzi) ile bini aşan Kooperatif kurulmuştur diyeceksiniz. Hepimiz de biliyoruz ki bunlar tamamen bir Kooperatif ruh ve aşkı ile meydana gelen hareketler değil, ancak zaman ve mekân icaplarının zoru ile ekonomik sıkışmaların tabii bir neticesidir.

Vaktiyle Fransa'da da Kooperatifçilik bidayette yıllarca uykuda kalmıştı. Sonra birdenbire bir canlılık gösterdi. Sebeplerini incelediğimiz zaman Kooperatifçilik hakkındaki neşriyatın evvelce az olması ve okurlarla, Kooperatif ortaklarının yapılan yayınları ilgi ile okuyacağımız kooperatif gelişmelerinin sonuçladığı gaye ve amaçların insanlığı ve milletleri hayat geçen güneşin götüreceğinden bilgisiz olmalarından ileri gelmiştir.

Sayın üstat Bay Nusret Uzgören, genel menfaatlere yararlı Türk Kooperatifçilik Cemiyetinin 13'üncü genel Heyet toplantısında belirttiği gibi Kooperatif işleri halkımızca gerektiği gibi benimsenmemektedir. Bu da bilgisizlikten ve bunu neticesi olarak ilgisizlikten ileri gelmektedir. Büyük küçük her kooperatif idaresince düşen vazifelerin başında, Kooperatifçilik hakkındaki yayınları toplayarak ve her fırsattan istifade ederek ortaklara açık bir dille olayları anlatmak ortakları okuma& yöneltecek ilgilerini arttırmak amaca ulaşmak için en kestirme bir yol olacaktır.

Tarım Satış ve Kredi Kooperatifleri Ziraat Bankasının kontrolü altında bulunması ve daima bu müessesenin memur ve kontrolleriyle temasta bulunmaları hasebiyle diğer Kooperatiflere nispetle daha iyice bir vaziyette bulunuyorlar.

Fakat türlü Kooperatiflerin ne birliği ve ne de aynı ülküyü kovalayan aydın kimselerle temasları vardır. Yalnız İdarecileri ile başbaşa kalmaları dolayısıyla bu ödevin İdarecilerin sırtına yüklendiğini göstermeğe kâfidir. Birçok ortakların okuma bilmedikleri ileri sürülse bile geriye kalmamıza bir sebep teşkil edemeyeceği kanaatindeyiz. Kooperatif İdarecileri, Kooperatif Birleşmelerindeki Kooperatifçiliğin icap ettirdiği fedakârlık ve feragatle çalıştıkları takdirde, sebep olarak gösterilebilecek bu manianın önüne geçmek mümkün olacağına inanıyoruz.

Milli Şefimiz İnönü'nün 07.08.1944 Tarihli ilköğretim dergisinde yayınlanan (2) okuma, okutma konusu üzerindeki önemli yazısında belirttikleri gibi, her vatandaş Devlet İdarecileriyle birlikte derin bir ilgi, ısrarlı bir takip lazım geldiğini bir Cumhurbaşkanı sıfatıyla bize öğüt verdiğine göre, Kooperatif İdarecilerimizden de yayınları takip edecek kadar okuma bilmeyen ortakları yetiştirecek çarelere başvurarak kendilerinden beklenen ödevlerini yerine getirebileceklerini, fedakârlığa inanmış bir Kooperatifçi düşünüş ve imanı ile beklemekte sabırsızla anıyoruz.

Açık konuşalım, bizim kooperatiflerimizin çalışmalarını idare edenlerle kadrolarında vazife almış bulunan aydınların, bütün ortaklara karşı isteseler de istemeseler de bazı kanuni mesuliyetleri yanında ahlâki ve manevi birçok ağır sorumluluklar altına girmiş buldukları tartışma götürmez bir hakikattir.

Temas edilen Kooperatif idarecilerinin birçoğu bu konu açıldığı zaman “bizim Kooperatif ortaklarımız okumazlar, biz bile elimize gelen Dergilerde, bizi ilgilendiren bir mevzu olursa bir göz gezdirir, bırakırız” diyorlar. Bu gibi idareciler omuzlarına yükledikleri maddi, manevi sorumlulukları unuttukları gibi hiç olmazsa bu mesuliyetlerini hafifletirebilmek için, bu alanda bütün gelişmelerin ve her şeyin kendiliğinden olmasını ve kanunların zorlamasını beklemeyerek vicdanından gelecek hitaba uyararak hem yurt borcu, hem ortaklık ödevi ve hem de mensup olduğu teşekküle karşı bir vazifesi olduğunu düşünerek, ülküsünün tahakkuku için müsait şartları ve zemini bizzat hazırlaması, meşgul olması, takip etmesi için ufak bir fedakârlık gösterilemez mi?

Milletçe bugün çabuk gelişme ve yücelme zorundayız Her ferdin, her vatandaşın üzerine düşen ödevi sonuna kadar yerine getirmeğe çalışması, hatta zorlaması borç telakki edilen bir devirde yaşıyoruz. Kooperatifçiliğin çağdaş milletlerde yücelme yolu olduğu elle tutulur ve gözle görülür bir halde bulunduğunu da bu aydın İdarecilerimizin hepsinin bildiklerine inanıyoruz, Tarihi bir olay olarak bilmekliğimiz lâzım gelen bir hakikat vardır. İlk Osmanlı Devleti kurulduğu zaman, İslâmiyet'in ihatasına giren Hacı İlbey, Evranos Beyler gibi büyük kudretlere Osmanlı idaresinde mühim mevkiiler sağlanmıştı.

Bütün emelleri yeni girdikleri varlığa, Türk Cemiyetine hizmet olan bu. Devlet elemanlarının yakinen Türk annesine geleneklerine uymayan kendi göreneklerine göre harekete geçmeleri, Türkün sosyal hayatındaki kurultayları unutmaya doğru götürürken bundan içlenen Türk Fertleri bütün olaylarla ilgilerini kesmeğe başlamışlar ve yıllarca devam eden bu haller ve sonraları da fena idareciler yüzünden kıralın Türkler, ancak genel mevcudiyetlerinin tehlikeye düştüğü anlarda olaylara ilgi göstermişlerdir ki, bu anane değişikliği 600 sene evvel kurulmuş ve şimdi tarihe karışmış, yıkılmış olan Saltanat Devrinden bize gelmiş bulunuyor. Bu değişiklik hala bu gün halkımızın bir realitesi halinde devam ediyor. Bizde her yenilik çağdaşımız Milletlerde olduğu gibi aşağıdan yukarı değil; yukardan aşağı gelmesi bekleniyor. Tarihe karışan Saltanatın en fena bir mirası olan bu olayı kökünden kazıyıp atmak için her Türk ve her aydınının aman vermeden bütün kuvvetiyle bu fena geleneği, yok etmeğe çalışmasının milli bir borç olduğuna şüphe edilemez.

Kooperatiflerimizin kuruluşlarını göz önüne getirelim. Zaruretlerin icabını yakinen takdir eden bir koç kişi bir araya gelir. Kanuni formaliteyi tamamlayabilmek için bir kaç arkadaş daha temin eder. Kooperatif kurulur. Bu öncüler, ortakları harekete getirir. Başlarına topladıkları ortakları Kooperatif ülküleriyle aşılacak, aydınlatmak gibi vazifeleri de yüklenmiş olduklarının farkında almazlar veya kurulan bu teşekkülün başına memurlar getirilir. Bunlar da aldıkları vazifenin önemini ve görevlerinin manevi sorumluluklarını anlamamış gibi davranır ve hareket ederler. Yukarda bahsedilen anane, gelişine uyulur daha yukarıdan yol göstericiliği veya kanuni bir sorumluluğu beklerler.

Cumhuriyet kurulandan beri yurdumuz bir devrin memleketi olmuştur. Her fena ve kötü olan ve bizi yıldırım suratı ile çağdaşımız milletlere ulaşmaktan alıkoyacak her şeyi yıkmak ve onun yerine geleneklerimize en uygun ve en kestirme yoldan bir kızıl elma olan amacımıza ulaştıracak medeniyet ışığına, güneşine götüreceği yolu tutmaklığımız ve elbirliğiyle peşimizdekileri de sürüklemekliğimiz bir borç, bir ödev bir amaç olmuştur.

Bugünkü neslimiz bu yolda her fedakârlığa katlanmış, Sultanlar devrinde yurda 30-40 kuruş vergi vermek Devlete büyük bir yardım sayılırken, bugün bir ev, bir Bahçeli için bunun yüz mislini vermek gibi külfetlere katlanılma sebepleri incelenirse, bu fedakârlık ve zorlanmaları ne kadar ağır şartlar altında da olsa amaca bir dakika evvel varabilmek için zorlanmaların tabii bir neticesi olduğunu, Yurdumuzda vakıalar yaratmak isteyenlere karşı bu emelleri boğmak öldürmek için elbirliğiyle ekonomik egemenliğimiz için uğraşıldığını düşünmekliğimiz lazımdır.

Bununla beraber, bu maddi fedakârlıklara katlanmak kâfi olmadığı meydandadır. Cumhuriyetle beraber elimize geçen bütün ekonomik kaynakları harekete getirmek onlardan azami verimleriyle faydalanmak, iktisadi egemenliğimizi de bizzat idare etmeliğimiz ise bir zarurettir.

İktisaden yükseltemeyen bir Millet'in siyasi egemenliği daimi alamayacağını vakıalara gösterip duruyor. Nüfus siyaseti ile beraber diğer Milletlerin koğuşturdukları özlüğüne, benliğine ekonomik yeterliğe sahip olacak şekilde vatandaşların yetiştirilmesine bilhassa topluluk halinde çalışan, yaşayan aydın Kooperatifçilerin ortaklarını aynı zamanda Kooperatif ruhunu anlamaya gayret gösterdikleri ve bu işe verdikleri önemden başka, yarınki nesiller için Kooperatif Mektepleri Hayır müesseseleri, hastaneler ve içtimai sigortalar kurarak bütün kül halinde ortaklarının ve ailelerinin maddi ve manevi genliklerine son derece de titizlikle çalıştıklarını görün, işitip duruyoruz. Bizde hangi Kooperatif hastanesi (Ziraat Bankası Kooperatif Memurları kursu hariç) hangi Kooperatif mektebi hangi Kooperatif Fabrikası kurulmuştur.

Daha henüz bir Kooperatifler Birliği bile meydana getirilememiştir. Bir birlik kuramamış kendi başına yaşayan Kooperatiflere çağdaşımız olan milletler, yabani adını veriyorlar ki, sosyal hayatta kendisine layık olan mevkii alamamış içtimai varlıkta layık olduğu önemi takdir ederek vazifesine sarılmamış bir Kooperatif demektir. Bu halin devamı o Kooperatifin yurda değil kendine de lazım olan faydayı temin yurda de edemediğini gösterir.

Birçok doğup ölen veya can çekişen kooperatiflerimizi elimize alalım. Bütün bunlar ortakların yetiştirilmesinden idarecilerin, öncülerini kâfi derecede ortaklarla ilgilenmemesinden ve o ülkünün ilgi temin edecek surette aşlanamamasından "adam sen de" deyip günü gün etmek için gevşeklik gösterilmesinden ileri gelmiş değil midir. Hangi kooperatifçi bunun aksini ispat edebilir.

Ortağın Kooperatifle ilgilenmesi Kooperatifin başarısında en büyük âmidir. Diğer bütün milletler bu alakayı yaratmak suretiyle dev adımlarıyla yükselmişlerdir. Bir atalar sözünü tekrar edeceğim: "Tek elin değil iki elin sesi çıkar". Kooperatifçilik ise yüz binlerce el sesinin birden çakacağını düşünmek kâfidir.

Bir ciheti daha açıklamak lâzımdır. Bizim Milletçe varlığımızı kendi menfaati için iyi görmeyenler kendi özel arzularını yerine getirmek üzere kendi içlerinde yaşattıkları bütün Dünya genliğini kundaklamağa bir alet olarak kullandıkları yeni üretilen bir rejim yaratmak arzularının bir Azrail'i de ancak kooperatifçilik olduğunu unutmamaklığımız iktiza eder. Bunu teyit eden Profesör Bernard Lavergne'in 117 numaralı Karınca'da genel menfaatlere yararlı Kooperatifçilik cemiyetinin Başkan vekili Karınca'nın Yayın Komitesinden değerli Kooperatifçi Bak Akil Koyuncu tarafından tercüme edilen Geneve üniversitesi öğrencileri toplantı salonunda verdiği konferansında kooperatiflerin maddi verimliliklerinden söz getirdikten sonra, insan hürriyetini korumak gibi, değer biçilmez bir faydaları daha olduğunu belirtmiştir.

Hürriyete âşık, esarete boyun eğmeyen Milletimiz, sosyal hayatta olduğu gibi ekonomik çekişmemizde de aradığı egemenliğini ancak kooperatifçilik konusu üzerinde bulabileceğini göz önüne alırsak, bütün aydınlarımızın ve yüksek idarecilerimizin dikkat gözlerini Kooperatifçilik üzerinde toplamalarına ve bunun da ancak ortakların terbiye ve yetiştirilmesinde sarf edilecek enerji ile elde edileceğine göre Profesörün sözleri bizim için çok dikkatle ele alınmağa lâyık bir kıymet ifade eder.

Bugünkü gidişimiz harp sonrası dünyasının normal devreye döndükçe bir kısım kooperatif idarecilerinin yarın vaki olacak ekonomik olayları anlamaz gibi davranmaları neticesi Kooperatiflerin dağılmasını sonuçlandıracağını açıkça söylemek zorundayız.

Milletler ekonomisinde hâkim olan en son kanaat kooperatifin ruhunun yayınlanması ve

ameli alanda kooperatif hareketlerinin çok faal bir rol almasıyla, büyük küçük herhangi bir milletin iktisadiyatını düzeltmek kabil olacak ve bilhassa küçük milletlerin yarınki tröst ve kartel teşekküllere karşı koyabilmeleri için biricik tutanakları bu yol olacağında bütün dünya uzmanları birleşmiş bulunmaktadır.

Bunun canlı misalini İsveç kooperatifçiliği bütün açıklığıyla meydana koymuştur, Amacımıza varabilmek için bizde idarecilerin kooperatif ortaklarını teşvik yayınları okumağa doğru götürerek dünya hareketlerinden her ortağı haberdar etmek suretiyle bilgilerini yükseltmek ve dünya da olup bitenleri onlara duyurabilmekle temin olunacağına kani bulunuyor ve bu tarzı hareketin ise her idarecinin vazifeleri arasında manevi bir ödevi bulunduğuna ve yapılmasının bir vatan borcu olduğuna inanıyorum.

Karınca Postası

Karınca,

Şubat 1947, Sayı: 122, S. 2.

Nusret UZGÖREN

Kulübem Sarayımdır?

Her Aile Reisi Oturduğu Evin Sahibi Olabilir. Yapı Kooperatifçiliği Bunu Sağlar.

Kooperatif aleyhtarlığı yapanlara dünyanın her tarafında rastlanır. Hatta bu aleyhtarlığı husumete kadar vardırıarak, Kooperatifleri yıkmağa, dağıtmağa kadar ileri gidenlerde görülmüştür (Türk Kooperatifçilik Cemiyetinin Eylül 1941 tarihinde yayınlamış olduğu üç aylık Kooperatifçilik Dergisine bakınız. Sayfa 61). Hâlbuki yeryüzünde kooperatifler kadar masum, zararsız bir müessese olamaz! Zararsız tabiri yeterli bile değildir. Faydalı, çok faydalı, her bakımdan faydalı dernek daha doğru olur.

Şu halde Kooperatif düşmanlığı nereden doğuyor? Bu سوالin karşılığını ilerde incelemek üzere şimdilik edindiğimiz bilgiye ve görüşlerimize nazaran, ya bilgisizlik, ya kötü bir idare ve yahut da her hangi bir sebep yüzünden bazı kooperatiflerin başarı elde edemediklerini fırsat bilen ve bu işte şahsi menfaatleri haleldar kimselerin yaptıkları propaganda ile kulaktan dolma birkaç söze kanılmış olmaktan ileri gelmektedir. İlk önce Yapı Kooperatiflerini ele alalım.

Ne imiş, şu yapı kooperatiflerinin günahı acaba? Meselâ Ankara'nın Yapı Kooperatiflerine bakarak konuşalım:

Spekülasyon yapıyormuş. Şehir dağılıyor ve ölçsüz büyüyormuş. Bir kısım halk ümitlere bağlanıyor. Tatlı vaidlerle elinden parası alınıyor. Yıllar geçtiği halde ev sahibi olduğunu göremeyerek müteessir oluyor, yani aldatılıyormuş. Belli başlı şu üç nokta çevresinde toplanan tenkitleri inceleyelim.

Spekülasyon damgası, maalesef, Yapı Kooperatiflerine çok haksız olarak yapıştırılmıştır. (Spekülasyon) sözünü, manasını bilen de, bilmeyen de bilâperva kullanmaktadır.

Arsa ve ev spekülasyonu bilhassa Ankara'da yıllardan beri umumileşmiş bir hastalıktır. Esasen hızla büyüyen her şehirde, bu durum bünyevi bir hastalık haline girer. "Kooperatif bu hastalığın önüne geçemedi, hatta bizzat kendisine de sirayet etti" demenin manası yoktur, çünkü yapı Kooperatifleri, spekülasyonu ortadan kaldırmak iddiasında değildirler. Onlar, ortaklarını ev

sahibi yapmak davasındadırlar.

Ankara'ya güzel ve modern mahalleler kazandırdıkları inkâr edilemez bir hakikattir. Bunlardan fazla olarak ta, spekülasyonun şiddetini hafifletmişlerdir. Çünkü Kooperatiflerin inşa ettikleri bini aşan mesken olmasaydı Ankara'da barınma zorluğu bir kat daha elemli olacak, şehrin dar hududu içinde kalan arsalar daha yüksek fiyatlara fırlayacaktı. Esasen tabiat kanunları nazara hudutlarla, boğucu ve bunaltıcı çemberlerle değiştirilemez! Nüfus artınca, mesken ihtiyacı artar ve bu ihtiyaç artınca arsalar pahalılaşır, bu pahalılık tahammülün üstüne çıkınca daha ucuz araziye doğru bir yayılma başlar. Bunun önüne hiç, bir kuvvet geçemez. Olsa olsa birçok yasaklar ve mümaneatlar ortaya atılır, fakat tabiat kanunu hükmünü icra eder. Bir yandan kaçak inşaat: berbat mahalleler, çirkin manzaralar ve ıstırap verici aksülameller yaratır.

Diğer yandan ise, hesapsız ve ileriye düşünmeksizin çizilmiş olan hudut, suni olarak muhafaza edildikçe, şehir ortasındaki arsaların değerleri ateş pahasına yükselir durur. Yani (rant) nazariyesinin doğruluğu bir kere daha tezahür eder ve şehirde iki karış toprağı olan, çubuğunu yakıp sırtüstü yatmaktan başka bir zahmete katlanmaksızın günden güne zenginleştiğini görür.

(**) *Kimin sayesinde?*

(**) *1935 tarihli ve 2 sayılı Belediyeler Dergisi'ne bakınız. Sayfa 60.*

Kooperatif Postası
Karınca,

Şubat 1947, Sayı: 122, S. 8-9.

Yazan: Mennan YİĞİTER

Büyük endüstrinin inkişafından önce küçük sanatlar bütün dünyada olduğu gibi bizde de çok gelişmişti. XVI-XVII. yüzyıllarda pazarların dar oluşu, nakliyat güçlüğü, gümrük resimleri her sanat şubesinin mahallinde ilerlemesini destekliyordu. Ancak makinenin keşfi fabrika sanayinin inkişafın, bu da küçük sanatların zamanla gelişmesini intaç etmiştir. Fabrika sanayi geniş pazarların ihtiyaçlarını kavradığından bu alanda çalışan küçük sanatlarla rekabet etmesini mümkün kıldı.

Bununla beraber büyük endüstrinin çok verimli olduğu bugün dahi küçük sanatlar tamamen ortadan kalkmış değildir. Bunun başlıca sebeplerini şöylece özetleyebiliriz.

- 1- Küçük sanatlarda çalışanların bazıları mütemmim işler de görmektedirler. Mesela marangozun camcılık yapması, kunduracının aynı zamanda fabrika mamulâtı hazır kundura satması gibi.
- 2 - Küçük sanat erbabı çoğunluğu ile tamircilik işleriyle meşgul olurlar. Mesela radyo, gramofon ve saat tamircileri gibi,
- 3 - Büyük endüstri yeniden küçük sanatlar doğurmuştur; mesela otomobil, gemi tamirciliği gibi.
- 4 - Büyük endüstrinin verimli olabilmesi için lüzumlu vesaitin mevcut olmayışı hasebiyle küçük sanatlar devam ve bekasını temin edebilmiştir. Sıvacılık, boyacılık ve kadın şapkacılığı işleri gibi,

- 5 - Nihayet küçük sanatkârda ticari zihniyet ve sermaye bakımından husulen gelen tahavvülde buna sayık olmuştur. Mesela el tezgâhları ile yapılan dokumalara makine uygulanması gibi büyük endüstrinin en ileri ülkelerinde dahi toplumun önemli bir kısmı küçük sanatlarda çalışmaktadır.

Gerçekten Fransa'da 1925 yılında mevcut 551.141 kurumdan 466.035'si küçük sanallarla meşguldür. İngiltere'de de halen şapka, bıçak ve elbisecilik gibi sanatlarda 1,5 milyon işçi çalışmaktadır. Harpten önce Almanya'da 3,5 milyonu aşan bağımsız usta, çırak ve kalfa mevcuttu. Bu da Almanya'daki işçilerin %22 sine tekabül etmekte idi. Bizde de 1927 yılında yapılan bir istatistiğe göre 65.249 kurumdan 59.245'si 5'den daha az işçi ile çalışmakta idi. Bu da mevcut sanayin % 90'nını küçük sanatlar teşkil etmekte olduğu sonucunu vermektedir. Küçük sanatların toplum içindeki ekonomik rolünü şöylece özetleyebiliriz:

- 1 - Toplum içinde kuvvetli bir iş unsurudur.
- 2 - Sosyal ve ekonomik bir muvazene teman eder.
- 3 - Milli Savunma ihtiyaçlarına yardımcı bir unsurdur.
- 4 - Milli kültürün ve zevkin timsalidir.
- 5 - Tarım sanayin inkişafına hadım bir unsurdur.
- 6 - Toplumda kuvvetli bir tasarruf vasıtasıdır.

Osmanlı imparatorluğunun ilk devirlerinde küçük sanatlarda önemli bir mevkiimiz vardı. Ancak, XVIII. yüzyılda ve bundan sonra büyük endüstrinin inkişafı diğer taraftan kapitülasyonlara yabancılara tanınan hakların imtiyaz şeklinde uygulanmasına başlanmasından sonra küçük endüstrinin hücumuna küçük sanatlarımız ve sanatkârimiz mukavemet edememişlerdir.

Cumhuriyetin ilanı ile benliğine sahip olan yeni Türkiye her alanda olduğu gibi bu alanda da bir taraftan büyük endüstrinin inkişafına hadım tedbirler alırken diğer taraftan da küçük sanatları himaye etmiştir. Parti programımıza kadar giren bu esaslar sayesinde küçük sanatlarımız yeniden hayat bulmuştur. Küçük sanatların en münkeşif olduğu yerler İstanbul, Ege bölgesi, Doğu ve Kuzey bölgeleridir.

Bizde müteâmmim çeşitli küçük sanatlar arasında en önemlileri dokumacılık, kuyumculuk, marangozluk, halıcılık, örmecilik, trikotaj işleri, dökmecilik, apre imalatı sanatlardır. Küçük sanatlar makine devrinin başlangıcına kadar dört devre geçirmiştir:

- 1 - Ev işi,
- 2 - Ücret ve fiyat işi,
- 3 - Ev sanayi,
- 4 - Fabrika sanayi,

1 - Ev işi aile içinde ve aile ihtiyacı için ham maddenin işlenmesidir.

2 - Ücret işi müşteri tarafından verilen ham maddenin ücreti mukabilinde bir sanatkâr tarafından işlenmesidir. Fiyat işinde ise sanatkâr aynı zamanda maddeyi de temin eder.

3 - Ev sanayinde birçok işçiler bir müteşebbisin adına ve hesabına ve onun işletmesi dışında çalışmasıdır.

4 - Fabrika sanayi ise bir müteşebbis birçok işçileri aynı işletme içinde çalıştırmasıdır. Bu tasnife göre, küçük sanat ücret ve fiyat, işi kısmında yer almaktadır. Bütün orta çağ süresince ekonomik hâkimiyetini devam ettiren küçük sanatkâr aynı zamanda kurduğu lonca ve korporasyon teşkilâtıyla dernek içinde kamu kudretini ilahi idi. Sanatın ifası için çiraklık ve kalfalık devrelerinin geçirilmesi ve hakiki sanatkâr olduktan sonra müstakilen ancak bu sanatı ifa etmesi mümkündü.

Bizde de mevcut lonca ve gedik usulü bidayette dini kudreti ve kuvveti haizdi. İstanbul'un zaptından sonra Bizans İmparatorluğundaki mevcut teşkilâtın tesiri altında kalarak zaman zaman dini kudret vasfını muhafaza etmiş veya Avrupa'daki teşkilâta benzemiştir. Makine sanayini inkişafı, feodalizmin yıkılması ve nihayet pazarların genişlemesi karşısında küçük sanatlar mevcudiyetlerini idame edememiştir. Fransız büyük inkılâbını müteakip şahsın hürriyetine ve insan hukukuna aykırı görülen korporasyonlar Fransa'da lağvedilmiştir.

Ancak sosyal bakımdan yapılan değişiklik ekonomik alanda kendisini göstermiş küçük sanatlar himayesi korporasyonların lağvı ile devlet meselesi halinde ortaya çıkmıştır.

Bizde gedik usulünün 1328 yılında lâğvından sonra küçük sanatlar bir teşkilâta bağlanmamıştı. Ancak cumhuriyetin ilanını müteakip borçlar kanununda usta ve çiraklar hakkında hükümler konulmuş, diğer taraftan esnaf odaları kanunu ile bir teşkilâta bağlanmıştır. Bu arada çıkan iş kanununda da küçük sanatları ilgilendiren hükümler mevcuttur. Bununla beraber küçük sanatların durumu nu düzenleyecek tedbirler tamamen alınmış sayılamaz.

Küçük sanatların kalkınması için alınması gerekli tedbirleri şöylece özetleyebiliriz:

- 1 - Küçük sanat kooperatifleri kurmak,
- 2 - Vergi muafiyetlerini tanımak,
- 3 - Küçük sanatlar için bağımsız bir kanun yapmak,

1 - Halen mevcut kooperatiflerimiz hakiki kooperatifçilik prensiplerine uygun olarak teşkilatlanmamıştır. Bunların muhitine ve ortaklarına faydalar sağlaması için yeniden organize edilmesi, alış, satış ve üretimde gerekli prensipler vazedilmesi zaruridir. Buna muvazi olarak da bu teşekkülleri birlikler etrafında toplamak lazımdır.

Bu kooperatiflerin en önemli ihtiyaçlarından biri de kredi işidir. Küçük sanatların finansmanı ile meşgul olan teşekkül bizde Halk Bankasıdır. Bu bankanın son yıllardaki plasmanı 3 - 4 milyon arasındadır. Halbuki sırf dokuma konusunda çalışan kooperatiflerin yıllık istihsali 50 - 55 milyon lirayı aştığına göre bugün küçük sanatlar için bankaca tefrik edilen plasman ihtiyaca cevap verememektedir. Fransa'da küçük sanatkârın kredi ihtiyacını sağlamak üzere mukabil kefalet şirketleri kurulmuştur. Bu kurumlar 40 franklık hisseli küçük anonim şirketlerdir.

Halk bankalarına dayanan bu şirketlerin ikrazat sermayelerinin esasını Hükümetin Fransa bankasına verdiği 10 milyon frank teşkil etmektedir. Almanya'da da "Schulze-Delitzsche" kooperatifleri bu ihtiyaca cevap vermektedir.

İHTİYARLIK MAAŞI

Kooperatif Postası
Karınca,

Şubat 1947, Sayı: 122, S. 25.

Stockholm'den bildiriyor:

İsveç Millet Meclisi bu seneki toplantı devresinde birçok içtimai kanunlar kabul etmiştir. İkinci dünya harbi esnasında mecliste daha ziyade siyasi meseleler ve askeri tedbirler etrafında münakaşalar olurken şimdi sosyal ıslahat birinci plânda gelmektedir. Hükümet bu sahada esasen mühim tedbirler almıştı. Fakat bunlar kâfi görülmediğinden bu tedbirlerin genişletilmesi kararlaştırılmıştı. İkinci dünya harbi bu husustaki çalışmaları durdurdu. Harb sona erdikten sonra yeniden işe başlandı.

Yapılacak ıslahatın en mühimi hiç şüphesiz ihtiyarlık maaşıdır. Bu kanun 1948 senesi başından itibaren tatbik edilecektir. Yeni kanun ihtiyarlık maaşını bekârlar için senede 1000 kurona kadar (100 kuron 7821 kuruştur) evliler için 1600 kurona çıkarmıştır. (Yani evli bir adam ihtiyarlık maaşı olarak ayda yuvarlak rakam 100 lira alacaktır) 65 yaşını geçen İsveçli herkesin bu maaşı almağa hakkı vardır. Bundan başka şehirlerde pahalılık zammı olarak da bekârlara 150 - 600, evlilere 200-800 kuron verilecektir. Bu suretle şehirde yaşayan bir karı koca senede ceman 2400 kuron, senede 1900, ayda 153 lira maaş alacak demektir ki, dünyanın hiçbir tarafında biz kadar yüksek ihtiyarlık maaşı yoktur.

Yeni kanun yüzünden senelik masraf 400 milyon kıran artacaktır. Bu para, muhtelif varidatla karşılanacaktır.

Okullarda Bedava Yemek

İçtimai ıslahata dair ikinci kanun layihası okullarda çocuklara bedava öğle yemeği ve bedava kitap, defter verilmesidir. Bedava öğle yemeği öteden beri ilkokullarda verilirdi. Fakat bu hususi teşebbüslerin neticesiydi. Hükümet 1937'de bu işi üzerine almıştır. 1945 - 1946 senesi zarfında 110 bin çocuğa yiyecek, kitap vesair levazım verilmiştir. Şimdi yeni kanunla bu iş orta tedrisata da teşmil edilmektedir. Beş sene içinde bütün ortaokullarda talebeye bedava yemek ve ders levazımı verilecektir.

1938'de çıkan bir kanun mucibince bütün işçilere senede en az 2 hafta tatil verilmesi ve işçilerin tatil zamanında ücretlerini almaları kabul edilmişti. 1946 Temmuzundan beri yürürlüğe giren yeni bir kanun mucibince tatil müddeti üç haftaya çıkarılmıştır. Sıhate zararlı işler- de çalışanlar için tatil müddeti senede altı haftadır.

Yeni bir kanun da vakti hali yerinde olmayan çocukların ve annelerinin şimendiferlerde bedava seyahat edebilmelerine aittir. Senelik geliri 2500 kuronu geçmeyen ailelerin çocukları 600 kilometrelik mesafede bedava seyahat edebilirler. Şimal vilayetlerinde bu mesafe 1200 kilometredir. Bu sınıfa mensup ve 14 yaşından aşağı iki çocuğu olan anneler de bedava seyahat etmek hakkına maliktirler. Bu kolaylıktan maksat tatil zamanında çocukların ve annelerinin havalı yerlere gidebilmelerine imkân temin etmektir.

İsveç meclisinde mahpuslara daha insani bir hayat temini, hastalığa karşı mecburi sigorta hakkında da iki kanun layihası vardır. Senede 15 - 45 kuron veren (senede 12 - 33 lira) herkes bir hastanede bedava tedavi edilmek hakkına malik olacaktır.

İsveç içtimai Muavenet Bakanlığı yeni bir takım projeler hazırlamaktadır. Bunlar mali vaziyet müsaade ettikçe tatbik sahasına girecektir.

İstanbul - Akşam

Kooperatif Postası
Karinca,

Mart 1947, Sayı: 123, S. 23-24.

M. TUNCER

Kurulacak tütün bankasına mecburi iştirak hissesi olarak tütün ekicilerinin alacaklarından kesilen yüzde beşlere, tasarruf hakkına yapılan tecavüz bakımından itiraz edilmiştir. Hiç olmazsa, tütüncülüğümüzü teşkilatlandırma bakımından, düşünülen tedbir maksada ve ihtiyaca uygun mudur? Biz buna da müspet cevap vermek imkânını bulamadığı için üzülüyoruz.

Gerçektir ki, tütün müstahsillerinin her yıl, mahsullerini satış zamanında karşılaştıkları, hükümetin şimdiye kadar az çok başarılı olan mevsimlik müdahalelerinden daha esaslı tedbirlerle karşılanması gerekli önemli bir meseleyi ortaya koymaktadır. Bu mesele, teşkilatlı alıcılara karşı haklarını ve menfaatlerini korumak üzere, satıcıların ve müstahsillerin birleşmeleri ve elbirliğiyle hareket etmeleri meselesidir. Mahsulün değerini korumak için bu tek çıkar yoldur, Diğer mahsullerde tecrübesi yapılmış ve öyle sanırız ki, müspet netice vermiştir. Buna kooperatif yolu diyoruz, Kooperatif, ortaklarına yetiştirdikleri tütünün kalitesine ve miktarına göre bir avans vererek malı acele satmak zorundan onları kurtaracak, buna karşılık ortaklarının tütünlerini kendi depolarında işleyerek ihraca en elverişli şekle sokacaktır. Bunun manası, ham tütünle işlenmiş tütün arasındaki fiyat farkının müstahsile dönmesidir. Bizim tütünlerimiz "3" liraya veya daha aşağıya, satılırken Yunan tütünlerinin 6-7 liraya müşteri bulması, işlenmiş olarak satışa çıkarılmasının bir neticesidir.

Pek tabiidir ki, Türk tütüncülerinin kooperatifleşmeleri onlara da bu imkân verecektir. Esasen bunun için ayrı bir kanuna ve tertibe ihtiyaç yoktur. Tarım satış kooperatifleri için mevcut olan 2834 sayılı kanun tütün tarım satış kooperatiflerinin kurulmasına ve işlenmesine, belki diğerlerinden bile daha elverişlidir.

Hükümetin bu kooperatiflerin kurulması işini desteklemesi çok anlaşılır ve alkışlanırlı bir hareket olurdu. O vakit, yer yer kurulacak tarım satış kooperatifleri ortakları zaten bir sermaye taahhüdüne altına gireceklerdi ve bu taahhüde karşı, şimdiden yüzde beşlerin kesilmesi kooperatif ortaklığın isteyecek kimseler için kendi rızalarıyla temin olunabilirdi. Ancak, şunu da gözden kaçırmamak gerekir ki kooperatif ne kadar faydalı, hatta elzem bir müessese olursa olsun dışında kalacak müstahsiller daima bulunacaktır. Hatta Bulunması lazımdır. Onların da, kendi başlarına yapacakları bir tecrübe, yani teşkilâtsiz satış tecrübesi vardır ve bu iki tecrübenin

yan yana yürümesi memleket hesabına faydalıdır. Çünkü kooperatif önceden çizilmiş, belli bir yolda giden müessese değildir. Bunun tersine olarak her adımda tecrübeye dayanan ve en elverişli yolu tutan müessesedir kooperatifin esas şartıdır.

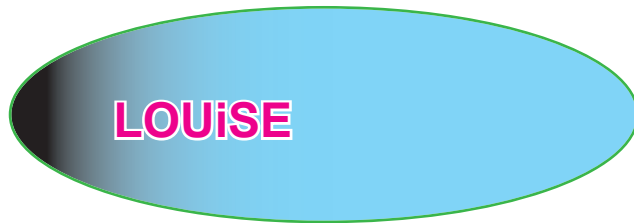
Elverişli olmayan bir kooperatif tamamen lüzumsuz ve zararlı bir kurumdur. Kooperatifin başarılı olması, yani ortaklarına gerçek fayda sağlaması yaşamasını lüzumlu ve haklı kılan en esaslı sebeptir. Böyle olunca, kooperatifçiliğin vatandaşlara zorla tutturulmuş bir yol olmasını kooperatifçiler hiç bir zaman kabul etmezler ve edemezler. Onlar isterler ki kendi kooperatifleri yanında serbest ticaret müesseseleri de olsun ve vatandaş onu ve bunu, verdikleri netice bakımından, kıyaslamak imkânını her vakit elinde tutsun. Zorla kooperatif aklın almayacağı bir şeydir. Fakat kesilen yüzde beşlerle kurulması düşünülen şey kooperatif değildir. Bir bankadır. Bu banka ne iş görecektir? Kime ve ne şartla kredi verecektir? Sermayesi kimler tarafından ve ne suretle temin olunacaktır? Bunlar hiç bilinmediği ve buna ait ortada ne bir statü, ne bir kanun bulunmadığı halde Türk köylüsünün alacağını -ona danışmadan ve sormadan- yüzde beş azaltmış oluyoruz ve tek iddiamız ona faydalı bir müessese kuracağımızdır. Eğer evvelce düşünüldüğü gibi kurulacaksa, bu bankanın hissedarları -zorla hissedarlığa kaydedilen çiftçilerden başka- bütün tüccarları, diğer milli bankalar, Tekel idaresi ve yerli ürünler gibi resmi bütün şirketleri olacaktır.

Böyle karma bir sermaye, idarenin köylü elinde olmamasını sağlayacak en kestirme yoldur. Türk köylüsü üçer beşer yüz kişi olarak topladıkları kooperatifleri doğrudan doğruya hiç şüphesiz idare edebilir ve etmektedir. Fakat bir milyon tütüncünün tüccar ve devlet sermayesiyle karışık bir müesseseyi idare etmelerine de aynı derecede şüphesiz olarak imkân yoktur.

Yeni kurulacak böyle bir banka Türk tütüncüsünden alınan paraları da bir takım müstahsil dışı menfaatler uğrunda ve emrinde kullanabilecektir. Böyle bir teşkilin müstahsil tarafından istenen ve özlenen teşkilat olmadığı aşikârdır. Müstahsili teşkilâtlandırmak için mevcut olan ve sadece tütün sahasında da tatbiki ve hükümetçe benimsenmesi icabeden bir kanun yerine araçlar menfaatine işleyecek teşkilat düşünüldüğü zaman böyle garip ve gayeye zıt neticelerle karşılaşmak zaruridir. Tütün davasını halletmek için yeni kanunlar yapmadan evvel mevcut kanunları unutkanlık mezarından çıkarmak ve müstahsile yarayacak, teşkilat için onun parasına tasarruf etmeden evvel de onun kendi isteğiyle veya muvafakatiyle onu kooperatif içinde teşkilâtlandırmak yolu vardır. Buna arka çevrildiği içindir ki çok demokratik olması mümkün bir hareket son derecede antidemokratik olmuştur.

“Yeni Asır’dan”

Hikâye:

Kooperatif Postası

Karınca,

Mart 1947, Sayı: 123, S. 38-40.

Yazan: Somerset Maugham

Çeviren: Bedia Çobanoğlu

Louise beni sevmiyordu. Sinsi ve nazik halile arkamdan uygunsuz bir söz söylemek fırsatını pek az kaçırdığına emindim. Buna rağmen dostluğumuzu neden devam ettirmek istediğini anlayamıyordum. Herhangi bir şey hakkındaki fikrini doğrudan doğruya değil de ima ile iç çekmesiyle ve güzel ellerinin zarif hareketleriyle izaha çalışırdı. Soğuk mizaçlıydı. 25 yıldır

teklifsizce görüşmemize rağmen eski dostluğumuzun onun üzerinde bir tesiri olacağına inanmıyordum.

Louise'in nazarında ben, kaba, vahşi, istihfakâr ve bayağı bir insandım. Neden benimle alâkasını kesmediği muammasını çözemiyordum. Katiyen böyle bir şeye yaklaşmıyor, beni mütemadiyen öğle ve akşam yemeğine çağırıyor, senede bir iki defa da hafta sonunu geçirmek üzere sayfiyedeki evine davet ediyordu. Sebebini nihayet keşfeder gibi oldum. İnandığıma şüphe ediyor bu yüzden endişe duyuyordu. Eğer beni sevmediğinin sebebi bu ise, benimle ahbaplık yapmak istemesinin de sebebi yine bu idi. Ona gülünç bir tip olarak bakmama üzüyor, yanıldığımı ve mağlubiyetimi bana kabul ettirmedikçe rahat edemiyordu. Tam bir şarlatan olduğuna tamamıyla emin değildim. Acaba herkesi aldattık gibi bizzat kendisini de mi aldatıyordu, yoksa aslen kalbinin derinliğinde nükte mi saklıydı? Eğer böyle ise belki de hiç kimsenin bilmediği ve yalnız, ikimizin arasında olan müşterek bir sırdan dolayı bana bağlıydı.

Louise'i evlenmeden evvel tanıyordum. O zaman iri gözlü, melânkolik zayıf nahif bir kızdı. Bir hastalık neticesi galiba kızıl'dan sonra kalbi zayıflamıştı. Bu yüzden kendisine iyi bakması icabediyordu. Annesi ve babası onun üstüne titriyorlardı.

Tom Maitland kendisine talip çıktığı zaman epeyi korkmuşlardı. Kızları evlilik hayatının yükünü kaldıramayacak kadar hassastı. Fakat ailenin hali vakti pek iyi değildi. Hâlbuki Tom Maitland zengindi. Louise'i mesut edebilmek için her türlü fedakârlıktan çekinmeyeceğini vaat etmesi üzerine onlar da kızlarını verdiler.

Tom Maitland iri yarı, yakışıklı bir delikanlı ve iyi bir atletti. Louise'i çıldırasıya seviyordu. Onun zayıf kalbiyle fazla yaşamayacağını zannediyor, birkaç senelik ömrünü mümkün olduğu kadar rahat geçirmesine temine uğraşıyordu.

Bütün zevklerini kar ısına hasretmişti. Ani bir kalp krizi gelir korkusuyla onu yalnız bırakamıyor, daima yanında kalıyordu. Aralarında ne zaman bir fikir münakaşası olsa Louise fazla itiraz etmeden kocasının fikrini kabul ederdi. Çünkü o bir adamın arzu edebileceği en halim bir kadındı. Fakat tam bunun arkasından kalbi tutar ve bir hafta şikâyet etmeden yatağında yatardı. Kocasını kızdıracak kadar gaddar değildi. Sessiz ufak bir mücadele sonunda karısını, istediği gibi hareket etmesi için teşvik ederdi. Bir defa yürüyerek sekiz millik bir gezinti yaptığını gördüğüm zaman Tom'a karısının tahminimizden çok daha kuvvetli olduğunu söyledim. O başını sallayarak ve içini çekerek:

- Hayır, hayır, dedi. Bilindiği ve görüldüğü gibi değil, vaziyeti çok nazik. En meşhur kalp mütehassısları bile onun hayatının bir iplik üzerinde durduğunu söylüyorlar. Tom'la konuşmamızı karısına söylemiş olacak ki, Louise bana derhal mutad tavrıyla:

- Artık ölüyorum, ölüm kapısındaım, dedi.

Cevaben:

- Bana öyle geliyor ki, siz istediğiniz zaman tamamıyla kuvvetli olabiliyorsunuz, dedim. Zira bir parti neşeli ve eğlenceli olduğu zaman Louise sabahın beşine kadar dans edebiliyordu, fakat neşesiz geçerse derhal hastalanır, kocası da onu erkenden evine götürürdü. Cevabım Louise'in hoşuna gitmedi sanırım, bana sevimli bir şekilde tebessüm etmesine rağmen iri mavi gözlerinde hoşnutsuzluk gördüm.

- Sizi memnun edebilmek için herhalde önünüzde düşüp ölecek değilim, dedi.

Louise kocasından fazla yaşadı. Bir kayık gezintisinde karısının soğuk alıp üşümesinden korkarak ceketini ona giydirmişti. Bu şekilde kendisi soğuk alarak öldü. Louise'e müreffeh yaşaması için bir servet ve bir de kız evlat bıraktı. Louise kabili teselli değildi. Bu darbeden sonra tekrar canlanması bir harika sayılabilirdi.

Arkadaşları onun da sevgili kocasının kederine dayanamayarak öleceğini zannettiler. Kızı İris'in öksüzlüğüne üzüldüğünü görerek bir misli daha acıyorlardı. Onu yerinden kımıldatmıyorlar ve ellerinden gelen her türlü yardımı esirgemiyorlardı. Böyle yapmaları da lazımdı. Zira, Louise hafif bir yorgunluk hissetse derhal kalbi tutar, hastalanır ve ölüm raddelerine gelirdi. Kendisinin candan kimsesi olmadığını ve bu nazik sıhhatiyle de sevgili İris'ini nasıl yetiştireceğini düşünüyordu. Arkadaşları ona neden tekrar evlenmiyorsun diye sordukları zaman:

- A... dedi. Bu zayıf kalbimle kabil mi?

Mamafih Tom benim evlenmemi isterdi ve belki de evlenmem kızımın bakımından iyi olurdu. Fakat benim gibi hasta ve cılız bir kadını kim alır?

Fakat garip değil mi Louise'e bir değil bir kaç talip çıktı. Tom'un ölümünden bir sene sonra: George Hobhouse'la evlendiler. George Hobhouse güzel, dürüst ve oldukça hali vakti yerinde bir gençti. Kendisine böyle cılız bir mahlûka bakmak fırsatı verildiğinden bu kadar müteşekkir olan bir başka insana hayatımda rastlamadım.

Louis kocasına:

- Hayatım o kadar kısa ki seni uzun seneler üzecek değilim diyordu. Kocasını gayretli bir askerdi. Louise'in sıhhati kışı Monte Carlo'da, yazı da Deauville'de geçirmesini icabettirdiğinden kocası ordudan çekildi. Mesleğini terk etmede evvela tereddüt etti, zaten Louise önceleri bunun lafım bile ettirmiyordu. Fakat nihayet her zamanki gibi boyun eğmeğe mecbur oldu ve:

- Artık çok sürmez. Kimseye sıkıntı olmak istemiyorum, dedi. Buna müteakip iki üç sene Louise zayıf kalbine rağmen şık kıyafetlerle en canlı partilere, en büyük kumarlara, danslara gitti ve hatta gözüne kestirdiği gençlerle de flört etti. Fakat Louise'in ilk kocasında olan temel George Hobhouse'da yoktu. Karısı bu şekilde eğlenirken o da kendini içkiye veriyordu. Bu bir itiyat halini alacağı sırada harp çıktı, George alayına iltihak etti ve üç ay sonra da öldü.

Bu Louise'e ikinci büyük darbe oldu. Mamafih böyle bir buhran esnasında metanetini muhafaza etmesi lazım geldiğini hissediyordu. Bir kalbi tutsa ona bu harp zamanında kim bakacaktı? Kederini hafifletmek ve yeise kapılmamak için Monte Carlo'daki köşkünü ağır yaralı askerlere hastane yapmıştı. Arkadaşları ona bu büyük yükün altından artık kalkamayacağını söylediklerinde, o:

- Biliyorum, tabii bu benim ölümüne sebep olacak, ama ne çıkar? Benim de yardımım dokunsun diye cevap veriyordu.

- Zavallı George, dedi. Bu kalbimle kim derdi ki ben onun arkasında kalacağım?

Ben de:

- Zavallı Tom, diye ilave ettim. Bilmem neden bu sözüm ona hoş gelmedi. Güzel gözleri yaşla dolu olarak bana tebessüm etti:

Neden, anlayamıyorum, dedi. Sanki geriye kalan bu kısa ömrüme hased ediyorsunuz.

- Aklıma gelmişken sorayım. Kalbiniz daha iyi, değil mi?

- Daha iyi değilim. Daha bu sabah doktora gittim ve bana en fena vaziyete hazır olmamı söyledi.

A?... Buna! yirmi seneden beri hazırsınız.

Harp bittiği zaman Louise Londra'ya yerleşti. Hala zayıflığını, iri gözlülüğünü ve soluk benizliliğini muhafaza ediyordu. Fakat k ırkını geçtiği halde yirmi beşten fazla göstermiyordu.

Genç bir kız olan İris mektebi bitirmiş ve annesiyle beraber oturuyordu.

Louise:

- O artık bana bakar, diyordu. Tabii benim gibi zavallıya bakmak güçtür, ama bu iş kısa bir zaman süreceği için seve seve yapacağından eminim.

İris iyi bir kızdı. Annesinin sıhhatinin tehlikede olduğunu bilerek yetiştirilmişti. Çocukken gürültü yapmasına müsaade edilmezdi. Annesinin hiç bir vesile ile üzülmemesi lazımdı. Şimdi Louise kızına, yorucu ihtiyar bir kadın yüzünden fedakârlık etmemesini söylüyor, ama İris katiyen kulak asmıyordu. Fedakârlık mevzubahis olamazdı. Hasta annesi için elinden gelen her şeyi yapmak ona saadet verirdi. Bir iç çekmesiyle Louise kızına pek çok işler gördürüyordu.

- Kendisini elverişli bir kız olarak görmek ona zevk veriyor, diyordu.

- Ara sıra biraz dışarı gitmesi ve eğlenmeyi lâzım değil mi? diye sorduğumda:

- İşte ben de ona aynı şeyi söylüyorum ama bir türlü eğlenmesini bilmiyor. Allah şahittir, ben hiç kimseyi kendi yüzümden rahatsız etmek istemem derdi.

Bu sözleri ben İris'e hatırlattığım zaman, o bana, zavallı anneciğim, böyle diyor amma ben ne zaman, bir arkadaşşıma gitsem kalbi tutar, onun için evde oturmayı tercih ediyorum, diye cevap veriyordu.

Çok geçmeden İris benim genç ve iyi bir arkadaşşıma âşık oldu ve evlenme teklifini de kabul etti. Kızı sevdiğimden onun artık kendi hayatını süreceğine memnun oldum. Fakat bir gün genç adam bana gelerek dert yandı. İris annesini yalnız bırakamayacağını hissetmiş bu yüzden nikâh da gayri muayyen bir zamana tehir edilmiş. Gayet tabii olarak bu işin bana taallûku yoktu. Amma bunu bir fırsat addederek Louise'i görmeğe gittim. Akşam çayı saatlerinde arkadaşları tarafından ziyaret edilmek hoşuna gideri ve şimdi de daha yaşlandığından arkadaşlarının çoğu ressam ve muharrirlerdi.

Bir müddet sonra lafı istediğim mevzua çevirerek:

- İşittiğime göre İris evlenmiyormuş, dedim.

- Orasını bilmiyorum, ama hemen şimdi evlenmiyor; Kendisine pek çok yalvardığım halde, o hiç aldırıyor.

- Ona her halde, çok güç geliyor.

- Tabii, yalnız her hangi bir insanın benim için fedakârlık yapmasını istemiyorum.
- Azizem Louise! Şimdiye kadar iki koca gömdünüz. Hiç olmazsa iki koca daha eskitebilirsiniz.

Şaka mı zannediyorsunuz?

- Galiba siz kendiniz de istediğiniz şeyi yapabileceğinizin, istemediğinizi ise zayıf kalbiniz yüzünden yapamadığınızın farkında değilsiniz.
- Ah biliyorum. Hakkımda neler düşündüğünüzü biliyorum. Hasta olduğuma hiç inanmıyorsunuz.

Yüzüne dik dik baktım:

- İnanmıyorum, dedim. Siz şimdiye kadar tanıdığım kadınların en egoisti ve en canavarısınız. İki zavallı adamı mahvettiniz. Şimdi de kendi kızınızın hayatını mahvedeceksiniz.

Louise bu anda bir kalp krizi geçirse hiç hayret etmeyecektim. Hemen düşüp bayılacağım zannettim. Fakat o bana sadece tatlı bir tebessümle:

- Zavallı arkadaşım, bir gün bana bu sözleri söylediğine pişman olacaksın, dedi.
- Bu adama kızınızı vermemekteki fikriniz kati mi?
- Kendisine evlenmesi için yalvardım. Ah... biliyorum, bu üzüntü beni öldürecek, fakat ne ehemmiyeti var? Beni kimsenin düşündüğü yok. Her kese sadece bir yük olmaktan başka hayırım dokunmuyor.

- Kızınıza bu vaziyetin ölümünüze sebep olacağını söylediniz mi?
- Beni mecbur etti.
- Sanki kendinizin yapmamağa karar verdiğiniz şeyi her hangi bir insan size yaptırabilirmiş gibi konuşuyorsunuz.
- İsterse bu genç adamla evlenebilir. Ne yapalım ben ölürsem öleyim.
- Pekâlâ, gelin bunu göze alalım, olur mu?
- Bana hiç merhametiniz yok mu?
- Sizin gibi hallerinin ciddiyetine inanmadığım bir şahsa karşı nasıl acı duyabilirim? Soluk yanakları kızardı ve güzel gözleri öfkeleninceye kadar tebessüm ederek:
- İris bir aya kadar evlenecek, fakat eğer bana bir şey olursa ümit ederim ki, ne siz ve ne de İris kendinizi affedemezsiniz, dedi. Louise sözü kadar iyiydi. Gün tayin edildi, muhteşem bir ziyafet hazırlandı, davetiyeler yollandı. İris ve nişanlısı sevinçten kaplarına sığamıyorlardı. Düğün günü, sabahleyin saat onda Louise, bu şeytan kadın, kalp krizlerinden birine tutularak öldü. Dünyaya gözlerini yumarken, ölümüne sebep olan de affetmişti.

